

نقش‌ها و آسیب‌های اسباب‌بازی در تربیت فرزندان

حجت‌الاسلام والمسلمین حمید فلاحی*

اشاره

از دیدگاه اسلام، مسئولیت پدر و مادر در اداره و تأمین نیازهای مادی و جسمانی کودک خلاصه نمی‌شود. پاسخ مناسب به نیازهای روحی، روانی و عاطفی و تربیت صحیح کودک، از وظایف خطیر والدین است.

بر اساس سفارش‌های پیشوایان دین علیهم‌السلام، پدران و مادران باید کودکان خود را بر پایه و اصول دینی و مذهبی تربیت کنند. امام سجاد علیه‌السلام در تبیین این مسئولیت مهم می‌فرماید:

«أَمَّا حَقُّ وَلَدِكَ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّكَ مِنْكَ وَمُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَشَرِّهِ وَأَنَّكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيْتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَالذَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ وَالْمُعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيكَ وَفِي نَفْسِهِ فَمُتَابٌ عَلَى ذَلِكَ وَمُعَاقِبٌ فَأَعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلِ الْمُتَزِينَ بِحُسْنِ أَثَرِهِ عَلَيْهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا الْمُعْذِرِ إِلَى رَبِّهِ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ بِحُسْنِ الْقِيَامِ عَلَيْهِ وَالْأَخْذِ لَهُ مِنْهُ؛^۱

* دکترای کلام اسلامی.

۱. ابن‌شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۲۶۳؛ صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۲۲.

حقّ فرزند بر تو، این است که بدانی وجود او از وجود تو است و نیک و بدهای او در این دنیا، وابسته به تو است. بدان که مسئول و موظفی فرزندت را بر آداب و اخلاق پسندیده پرورش دهی، او را به خداوند بزرگ راهنمایی کنی و در اطاعت و بندگی پروردگار یاری اش نمایی. به رفتار خود در تربیت فرزندت توجه کنی، پدری باشی که به مسئولیت خویش آگاه است و می داند که اگر به فرزند خود نیکی کند، در پیشگاه خداوند اجر و پاداش دارد و اگر درباره او بدی نماید، سزاوار مجازات و کیفر خواهد بود.»

دوران کودکی، زمان طلایی تربیت است؛ چراکه آموزش در دوران کودکی، به مثابه حکاک و نقاشی بر روی سنگ است که به آسانی قابل محو شدن و به دست فراموشی سپردن نیست.^۱ در روایتی دیگر، حضرت علی علیه السلام قلب نوجوان را همانند زمین کاشته نشده که آماده پذیرش هر بذری است، ارزیابی کرده است. «وَإِنَّمَا قَلْبُ الْوَلَدِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبْلَهُ فَبَادَرْتُكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَقْسُو قَلْبَكَ، وَيَسْتَعْلِ ثُبُوكَ؛^۲ دل نوجوان، مانند زمین خالی است که هر چه در آن افکنده شود، آن را می پذیرد. پس، من پیش از آنکه دلت سخت گردد و خردت مشغول شود، به ادب و تربیت تو شتافتم.»

بخش مهمی از شخصیت انسان، در دوران کودکی شکل می گیرد. کودک برای آنکه نگاهش به زندگی و محیط پیرامونش کامل شود، وسایل اطراف خویش را با دستانش لمس می کند و از راه احساسات، آنها را درک می نماید. در نتیجه، برداشت های ابتدایی او، نقش بسزایی در برداشت های بعدی او بر جای می گذارد.

۱. «التَّعْلِيمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّقْشِ عَلَى الْحَجَرِ.» شرح رساله حقوق امام سجاد علیه السلام، ج ۱، ص ۴۴۴.

۲. ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۷۰؛ نهج البلاغه، نامه ۳۱، ص ۲۹۳.

الف. اسباب‌بازی و کارکردهای آن

بازی و اسباب‌بازی، سهم قابل توجهی در دوران کودکی دارد. کودک بیشتر اوقات خود را صرف بازی می‌کند و در این کار، از اسباب‌بازی‌های رایج بهره‌می‌گیرد یا از وسایل پیرامونی، برای خودش اسباب‌بازی می‌سازد. از این‌رو، می‌توان ادعا کرد که اسباب‌بازی، یکی از مهم‌ترین عوامل سبک‌ساز و تأثیرگذار در شخصیت کودکان و نوجوانان است.

در آموزه‌های دینی، مراحل تربیتی کودک به سه دوره هفت‌ساله تقسیم شده است؛ هفت سال اول، مرحله سیادت کودک است؛ هفت سال دوم، زمان تعلیم‌پذیری و فرمان‌برداری است و سومین هفت سال، سنّ نظرخواهی و مشورت است.^۱ مهم‌ترین کار کودک در هفت سال اول زندگی، بازی است. امام صادق علیه السلام فرمود: «طفل، تا هفت سال باید بازی کند.»^۲

سیره پیشوایان دین علیهم السلام نیز بر این ادعا مهر تأیید می‌زند؛ برای نمونه، بهترین لحظات زندگی امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام، هنگام بازی ایشان با جدّ بزرگوارشان، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و پدر بزرگوارشان حضرت علی علیه السلام بوده است. بر اساس گزارش‌های تاریخی، در برخی موارد، پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم سجده نماز خود را طولانی می‌کرد تا امام حسن علیه السلام که کودکی پُر جست‌وخیز بود و به زحمت بر پشت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم سوار می‌شد، بازی کند.^۳

۱. «الْوَلَدُ سَيِّدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَعَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَوَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ.» (طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۲۲۲؛ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۷۶)

۲. «دع ابنک یلعب سبع سنین.» (کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۴۶؛ صدوق، من لایحضره الفقیه،

ج ۳، ص ۴۹۲)

۳. «دُعِيَ النَّبِيُّ إِلَى صَلَاةٍ وَالْحَسَنُ مُتَعَلِّقٌ بِهِ فَوَضَعَهُ النَّبِيُّ مُقَابِلَ جَنْبِهِ وَصَلَّى فَلَمَّا سَجَدَ أَطَالَ السُّجُودَ فَرَفَعَتْ رَأْسِي مِنْ بَيْنِ الْقَوْمِ فَإِذَا الْحَسَنُ عَلَى كَتِفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ لَهُ الْقَوْمُ

از دیدگاه امام کاظم علیه السلام بازیگوشی کودکان در خردسالی، سبب بردباری و صبوری آنها در بزرگسالی است: «تُسْتَحَبُّ عَزَامَةُ الصَّبِيِّ فِي صِبْغِهِ لِيَكُونَ حَلِيمًا فِي كِبَرِهِ؛^۱ خوب است کودک در سنین خردسالی بازیگوش باشد؛ تا در سنین بزرگسالی بردبار و صبور شود.»

بر مبنای دستورات اسلامی، محروم کردن کودکان از اسباب بازی‌های طبیعی و یا بازی در طبیعت، شایسته نیست؛ چراکه انسان پرورش یافته در دامن طبیعت، از نظر جسمی، روحی و روانی سالم‌تر خواهد بود.

سهل بن سعد می‌گوید: «مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى صَبِيَّانٍ وَهُمَا يَلْعَبُونَ بِالثَّرَابِ فَتَنَاهُم بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَهُمْ فَإِنَّ الثَّرَابَ رِيحُ الصَّبِيَّانِ؛^۲ رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کودکانی برخورد که خاک بازی می‌کردند. یکی از یاران پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آنها را از این کار منع کرد؛ اما پیامبر فرمود: رهایشان کن؛ زیرا خاک، بستان کودکان است.»

اسباب بازی، کارکردهای متنوعی دارد؛ رشد اجتماعی کودک، آموزش احکام و معارف دینی، رشد عاطفی کودک، تفریح، بهداشت روانی، آموزش و مهارت حل مسئله، بخشی از کارکردهای مثبت اسباب بازی است.^۳

کارکردهای اسباب بازی، در دو دسته آشکار و پنهان قرار می‌گیرند. کارکردهای آشکار آن، همان تفریح، سرگرمی و آشنایی با مفاهیمی مانند اندازه و حجم، یا

يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ سَجَدْتُ فِي صَلَاتِكَ هَذِهِ سَجْدَةٌ مَا كُنْتُ تَسْجُدُهَا كَأَنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ فَقَالَ لَمْ يُوحَ إِلَيَّ وَلَكِنْ آتَيْتَنِي كَانَ عَلَيَّ كِتْفِي فَكَرِهْتُ أَنْ أَعْجَلَهُ حَتَّىٰ نَزَلَ. «(ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۲۴)

۱. کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۵۱.
۲. قضاعی، شرح فارسی شهاب الاخبار (کلمات قصار پیامبر خاتم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، ص ۸۹.
۳. ر.ک: شجاعی، بررسی پیامدهای تربیتی اسباب بازی کودکان در اسلام، ص ۱۷-۲۵.

شناخت رنگ‌های گوناگون و ایجاد خلاقیت در کودکان است؛ اما کارکرد پنهان اسباب‌بازی، به صورت غیرمستقیم به کودکان القا می‌شود. از این‌رو، ممکن است یک اسباب‌بازی، از نظر جذابیت‌های ظاهری خوشایند کودک و حتی والدین باشد؛ ولی کارکردهای نهفته آن، آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی فراوانی را به همراه داشته باشد. اگر اسباب‌بازی با جنس، رده سنی، فرهنگ و آداب و رسوم کودکان متناسب نباشد، آسیب‌های فراوانی را به بار خواهد آورد.

ب. آسیب‌شناسی اسباب‌بازی

یکی از امور طبیعی در دوران کودکی، شبیه‌سازی است. کودکان دوست دارند شبیه چیزهایی که دوست دارند، باشند. اگر اسباب‌بازی‌ها و به‌ویژه عروسک‌هایی که در اختیار کودکان قرار دارد، با ارزش‌ها و فرهنگ دینی سازگار نباشد، نتیجه مطلوبی از آن به دست نمی‌آید. در ادامه، برخی از مهم‌ترین آسیب‌های توجه‌نکردن به معیارهای انتخاب اسباب‌بازی سالم را ارائه می‌نماییم.

۱. بدآموزی فرهنگی

جامعه ما بر پایه فرهنگ و باورهای مذهبی شکل گرفته و انتظار می‌رود دختران و پسران آن، یعنی زنان و مردان آینده، با ارزش‌هایی مانند عفاف وارد اجتماع شوند. اُنس گرفتن کودکان با عروسک‌های نیمه‌برهنه که کودک دوست دارد در نقش آن ظاهر شود و یا مانند او آرایش کند و لباس بپوشد، زمینه نهادینه‌سازی فرهنگ حجاب و عفاف را برای ایشان با چالش جدی روبه‌رو می‌کند.

وقتی نونهالان ما با شخصیت‌های کارتونی و اسباب‌بازی‌هایی مانند مرد عنکبوتی یا سوپرمن آشنا می‌شوند، خشونت و قهرمان‌پردازی‌های غریبی درون آنها شکل می‌گیرد. تحقیقات نشان داده، بسیاری از بازی‌ها و اسباب‌بازی‌های جدید،

رفتارهای پرخاشگرانه‌ای را القا می‌کنند که در افزایش جرم و بزهکاری و تربیت نسل خشن و کینه‌جو تأثیر بسزایی دارد.

بیشتر اسباب‌بازی‌های موجود در بازار ایران، وارداتی است که معمولاً با اهداف و کارکردهای ویژه‌ای طراحی و ساخته می‌شوند و به تدریج ذوق و سلیقه و هنجارهای رفتاری کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. از این رو، امروزه، کودکان ما مورد هجوم انواع ضد ارزش‌ها، الگوها و سبک‌های پوشش و آرایش جدید قرار گرفته‌اند.

امروزه، جهان غرب از طریق صنعت اسباب‌بازی، گام مهمی در انتقال ارزش‌ها و باورهای اجتماعی مورد نظر خود برمی‌دارد و با زیرکی تمام، زندگی به سبک غربی را در بین کودکان نهادینه می‌سازد. اسباب‌بازی‌های خارجی، کودکان دختر را به جای آشنایی با حس مادری به آرایشگران ماهر، و پسران را به مردانی بی‌بندوبار و خشن تبدیل می‌کند.

عروسک باریبی، یکی از نمودهای ترویج سبک زندگی و تفکر غربی از طریق اسباب‌بازی است. به اعتقاد کارشناسان، عروسک باریبی که توسط کمپانی متل در آمریکا ساخته شده، تنها یک عروسک نیست؛ بلکه سلاح کارآمدی در صحنه نبرد فرهنگی است. باریبی، نماد یک زن ۱۹ یا ۲۰ ساله است؛ زنی به نام لی‌لی که در خیابان‌های آلمان ولگردی می‌کرد و پس از جنگ، به عنوان زنی محبوب، خودفروشی را پیشینه خود کرد.

طراحی چهره این عروسک، به‌گونه‌ای اغراق‌آمیز جامع بیشتر زیبایی‌های متصور است. موی بور و طلایی، گردن باریک و کشیده، گونه‌های برآمده، دماغ و دهان کوچک، چشمان درشت و آبی، چهره شاداب و پوست روشن، مجموع اعضای چهره باریبی را شکل می‌دهد.

لباس‌های ظریف، خوش‌دوخت و خوش‌رنگ باری، محصول کار بزرگ‌ترین طراحان لباس دنیاست که در کمپانی متل^۱ گرد هم جمع شده‌اند. تاکنون هیچ عروسکی به اندازه باری لباس زیبا، متنوع و اشرافی بر تن نکرده است و این، تنها به دختری اختصاص دارد که نماینده فرهنگ آمریکایی و نمایشگر یک زن تمام‌عیار آمریکایی است. عریان‌گرایی، اشراف‌گرایی و مصرف‌گرایی، از مؤلفه‌های اصلی لباس باری است؛ لباس‌هایی که زرق و برق خیره‌کننده آن، جلوه‌های شهوانی اندام باری را بیشتر می‌کند.

طراحان باری، برای آنکه بتوانند نقش تربیتی او را بیشتر جلوه داده و پاسخ‌گوی سلاقی گوناگون باشند، او را در نقش‌های متنوعی ظاهر کرده‌اند. باری پرستار، باری معلم، باری خلبان و باری خواننده، از جمله نقش‌هایی است که باری در آن ظاهر شده است. همچنین، این عروسک با حفظ استیل بدنی و اصالت آمریکایی خود، در رنگ‌ها و ملیت‌های مختلفی مانند: باری هندی، آفریقایی، چینی و لهستانی نیز ظاهر شده است.

باری با گرفتن نقش سیاسی و تمسخر ارزش‌های والای اسلامی مانند شهادت‌طلبی، آن را امری غیرمنطقی و منفور جلوه می‌دهد. باری انتحاری و شهادت‌طلب که بعد از فریاد «الله اکبر» با فشار دادن ضامن کمر بند انتحاری اش منفجر می‌شود، در پی آن است تا فرهنگ شهادت‌طلبی را در میان مسلمانان نازیبا و منفور جلوه دهد و آن را به باد سخره گیرد.^۲

بازی کودکان با باری، پیامدهای منفی نظیر: بلوغ زودرس، سوء تغذیه و مصرف‌گرایی و تجمل را به همراه دارد؛ به همین سبب، صدها نفر از زنان و

---

1. Mattel.

۲. ر.ک: «پرونده ویژه: اسباب‌بازی»، پایش سبک زندگی، سال سوم، ش ۱۵، ص ۹۷-۱۰۱.

مردان در آلمان، بر ضدّ این عروسک راهپیمایی اعتراض‌آمیز بر پا کردند.^۱

۲. القای مفاهیم جنسی به کودک

از مهم‌ترین وظایف دینی والدین، تربیت جنسی کودکان است. بسیاری از انحرافات جنسی در بزرگسالی، در دوران کودکی افراد ریشه دارد. مقصود از تربیت جنسی، آن است که فرد در دوره‌های رشد خود، از جمله دوران کودکی، به‌گونه‌ای پرورش یابد که با جنسیت خود آشنا شده و آن را بپذیرد، قدردان وجود خویش باشد و به آن افتخار کند. نقش مرد یا زن‌بودن از لحاظ اجتماعی را فراگیرد، احکام و آداب دینی در ارتباط با مسائل جنسی مربوط به رابطه با همجنس و جنس مخالف را یاد بگیرد، آمادگی روانی برای ازدواج و تشکیل خانواده را پیدا کند، با مسائل مربوط به زندگی خانوادگی و روابط با همسر آشنا شود و در سایه آن، به آرامش برسد؛ به‌گونه‌ای که عواطف و فعالیت‌های جنسی خویش را در جهت قرب به خدا و جلب خشنودی او به‌کار گیرد.^۲

هدف از تربیت جنسی کودکان، به‌وجودآوردن شرایط مناسب برای رشد سالم جنسی، شناخت و انتظار درست از هویت جنسی، ارضای صحیح و بهنجار غریزه جنسی، پیشگیری از انحراف‌های جنسی و ایجاد زمینه پاک‌دامنی در جامعه و آماده‌سازی دختر و پسر برای زندگی سالم خانوادگی است.

پیشوایان معصوم علیهم‌السلام برای زمینه‌سازی تربیت صحیح جنسی کودکان، سفارش‌های بسیاری به والدین داشته‌اند. یکی از این توصیه‌ها، داشتن حریم خصوصی برای والدین است و اینکه والدین ارتباطات ویژه خود را در فضایی دور از محل حضور کودکان انجام دهند. امام صادق علیه‌السلام در روایتی از پیامبر

۱. سایت تحلیلی خبری عصر ایران، کد خبر ۲۷۴۵۹۹، تاریخ ۱۳۹۲/۲/۳۰.

۲. فقیهی، تربیت جنسی: مبانی، اصول و روش‌ها از منظر قرآن و حدیث، ص ۲۰.

اکرم سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل می‌کند:

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا غَشِيَ امْرَأَتَهُ وَفِي الْبَيْتِ صَبِيٌّ مُسْتَيْقِظٌ يَرَاهُمَا وَيَسْمَعُ كَلَامَهُمَا وَنَفْسَهُمَا مَا أَفْلَحَ أَبَدًا؛ إِذَا كَانَ غُلَامًا كَانَ زَانِيًا، أَوْ جَارِيَةً كَانَتْ زَانِيَةً؛^۱ سوگند به کسی که جانم در دست اوست! اگر کسی با همسرش درآمیزد و در اتاق کودکی بیدار باشد که آنان را ببیند و سخن‌گفتن و صدای نفس ایشان را بشنود، هرگز رستگار نمی‌شود. اگر پسر باشد، مرد زناکار و اگر دختر باشد، زنی زناکار می‌شود.»

بر اساس تحقیقات صورت‌گرفته، بیشتر کودکان به اسباب‌بازی‌های خارجی علاقه دارند^۲ و والدین نیز برای جلب رضایت آنان، این گونه اسباب‌بازی‌ها را می‌خرند. امروزه در فرهنگ غرب، طرز تفکر غالب آن است که در همه زمینه‌ها از انگیزه‌های جنسی استفاده می‌شود و این نگرش، دنیای بی‌آلایش کودکان را نیز تحت تأثیر قرار داده و مضامینی مانند برهنگی و مسائل جنسی در حریم بازی‌ها و اسباب‌بازی کودکان وارد شده است.

روبه‌رو شدن کودک با عروسک‌هایی که دارای بدن‌های بسیار انعطاف‌پذیر و نیمه‌عریان هستند و برخی از قسمت‌های بدن آنان برجسته شده و القاکننده مفاهیم جنسی است، بی‌تردید، حس کنجکاوی و غریزه جنسی او را تحریک می‌نماید و در گذر زمان، زمینه بروز مشکلات جنسی را برای او به وجود می‌آورد.^۳

در برخی از بازی‌های رایانه‌ای مانند بازی سیمز،^۴ بازیکن در ابتدای بازی،

۱. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۵۰۰.

۲. بهروز گران‌پایه، فرهنگ و جامعه، ص ۷۷.

۳. شجاعی، بازی کودک در اسلام، ص ۹۶.

جنسیت، سن، نژاد، اندام، نوع پوشش و حتی آرایش صورت و زیورآلاتش را انتخاب می‌کند و آرزوهای درونی خود را در فضای بازی نمود عینی می‌بخشد. در ادامه بازی، با مفاهیمی مانند هم‌جنس‌گرایی و ارتباط با جنس مخالف آشنا شده و آزادانه می‌تواند ارتباط‌های متنوعی را تجربه کند. از این طریق، کودکان و نوجوانان با بسیاری از مفاهیم جنسی آشنا شده، زمینه انحراف جنسی آنان و مسائلی نظیر بلوغ زودرس برای آنها فراهم می‌شود.

۳. کم‌تحرکی و اختلال‌های جسمی

اسباب بازی مفید، علاوه بر پرورش قوای روحی و عاطفی و رشد خلاقیت کودکان، باید مهارت‌های جسمی کودک را نیز افزایش دهد تا کودک در ضمن بازی، از توانایی‌های جسمی خود آگاه شود و آنها را به‌کار اندازد. امروزه، با گسترش نسل جدید بازی‌ها، به‌ویژه بازی‌های رایانه‌ای و تلفن همراه، سلامت جسمی کودکان با چالش‌های جدی مواجه شده است.

کودکان به جای اختصاص زمانی به فعالیت‌های بدنی و ورزشی، به دنبال بازی‌های رایانه‌ای می‌روند و با انجام این بازی‌ها، به واسطه مصرف‌شدن میزان کم انرژی و فقدان تحرک، متابولیسم بدن کاهش یافته و اضافه وزن آنان را در پی دارد.

توصیه پیشوایان دین علیهم‌السلام به بازی‌ها و ورزش‌هایی مانند: شنا، اسب‌سواری و تیراندازی را در این راستا می‌توان ارزیابی کرد. در روایتی، حقّ فرزند بر پدر این گونه بیان شده است:

«حقّ فرزند بر پدر، این است که مادرش را گرمی دارد و نامش را نیکو سازد و

کتاب خدا را به او بیاموزد و او را پاک گرداند و به او شنا یاد دهد.»^۱

۴. اختلال در فرایند اجتماعی شدن

یکی از پیامدهای بازی‌های جدید، مسئله اعتیاد به این بازی‌ها و اختلال در فرایند اجتماعی شدن کودکان است. اسباب‌بازی‌های خودکار و یا بازی‌های رایانه‌ای و موبایلی، معمولاً بازی‌هایی فردی هستند و بیشترین ارتباط کودک در این بازی‌ها، با اسباب‌بازی، تصاویر، داده‌ها و اطلاعات موجود در صفحه کامپیوتر یا تلفن همراه است و این، به معنای دور شدن از جمع همسالان است. استفاده زیاد از این ابزار، به معنای جد شدن از تعامل و ارتباط از گروه همسالان است و نتیجه این جایگزینی، به تدریج، اعتیاد به بازی خواهد بود.

در سیره تربیتی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام، نمونه‌های فراوانی وجود دارد که ایشان زمینه انجام بازی‌های گروهی میان همسالان را ایجاد کرده و خود نیز وظیفه داوری آن را بر عهده می‌گرفتند. تمرین خط توسط امام حسن و امام حسین علیهم‌السلام در زمان کودکی و داوری توسط حضرت زهرا علیها‌السلام و حضرت علی علیه‌السلام و پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، نمونه‌ای از بازی‌های دسته‌جمعی است.^۲ در روایتی، چنین آمده است:

«پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، امام حسین علیه‌السلام را دید که با کودکان مشغول بازی بود. پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم جلو آمد و یکی از دست‌هایش را باز کرد. طفل، گاهی از این طرف و گاهی از آن طرف، از دست رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرار می‌کرد و پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به خنده گرم و دلنشین او می‌خندید. سرانجام، او را گرفت. یکی از دست‌ها را زیر چانه طفل و دست دیگر را پشت سر او قرار داد و او را بالا آورد و بوسید و گفت: «أَنَا مِنْ

۱. کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۴۹.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۳۰۹.

حُسَيْنٌ وَحُسَيْنٌ مِنِّي أَحَبَّ إِلَّهِ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ؛^۱ من از حسین، و حسین از من است. هرکس حسین را دوست بدارد، خداوند دوستش دارد. حسین، یکی از اسباط پیامبران است.»

بر اساس این روایت، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نه تنها فرزندان خود را از بازی با همسالان باز نمی داشت، بلکه مشوق آنها بود و گاه خودش نیز هم بازی آنان می شد. این امر، نشانگر اهمیت بازی های گروهی و ضرورت حضور کودک در جمع همسالان برای طی کردن فرایند اجتماعی شدن است.

---

۱. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب عليهم السلام، ج ۴، ص ۷۱؛ مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۴۹۶.